

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

6/4, 545-559

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Değerlendirme Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 17.11.2025

Makale Kabul Tarihi: 10.12.2025

Ayar, E. (2025). Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü üzerine. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 6(4), 545-559.
<http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1218>

KARS VE YÖRESİ AĞIZLARI SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE (ABOUT ON THE DICTIONARY OF KARS AND REGIONAL DIALECTS)

Yüksek Lisans Öğrencisi Edanur AYAR

Bursa Uludağ Üniversitesi eanura88@gmail.com ORCID

Ø. Giriş¹

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü, Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Prof. Dr. Bahadır Güneş'in titizlikle kaleme aldıkları her bir satırına ayrı özen gösterdikleri dikkat çekici bir çalışmadır. Eserin bir fikir olarak ortaya çıkışı 2010 yılına, fikrin olgunlaşıp fiili olarak temellerinin atılması 2013 yılına dayanmaktadır. Fikrin ortaya çıkışından bugüne kadar geçen süreçte sözlüğe yeni maddeler, kavram işaretleri eklenmiş; son üç yılda üzerinde yoğunlaşılan çalışma, yazarların emek ve gayretleriyle *TEKE Akademi*'nin özgün yayını olarak 30 Ekim 2025 tarihinde *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* adıyla yayımlanmıştır. Eserin ön sözünde böyle bir kitabın yazılmasının arkasındaki temel motivasyonun Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Prof. Dr. Bahadır Güneş'in memleketlerinin / “doğdukları toprakların değerini anlatmak; bu değerleri gelecek kuşaklara aktararak atalarına, analarına olan “vefa” borçlarını bir nebze de olsa ödemek ve farkındalık oluşturmak” olduğu ifade edilmektedir.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün yayımlandığı 30 Ekim 2025 tarihi tesadüfi bir tarih değildir; nitekim 30 Ekim 1920 Kars'ın düşman işgalinden kurtuluş tarihidir; eserin okuyucuya buluşması için 30 Ekim 2025 tarihi özellikle seçilmiştir. Bölgenin yıllarca Rus, Ermeni, İngiliz devletlerinin baskısı altında maruz kaldığı insanlık dışı zulüm ve eziyetlerinden sonra kazanılan zaferin, Kars ve yöresindeki halkın gözyaşlarını silmeye, yararlarını sarmaya başladığı tarihtir. Bölgede yaşananları unutmamak ve unutturmamak, Türk milletinin zaferini kutlamak ve vatani için canlarını hiçe sayan şehitlerimizi anmak amacıyla bu tarih bilinçli bir şekilde seçilmiştir.

Kars ili stratejik konumuyla; köklü tarihi ve kültürel zenginliği ile bir bütün olarak Türkiye için çok önemli bir yere sahiptir. Yazarların ifadesiyle Kars'ın “*Türkiye, Kafkasya, Türk Dünyası ve Asya topraklarına geçiş güzergâhında bulunması, birçok açıdan sahip olduğu çeşitliliğe ve zenginliğe dilsel zenginliği de eklemiştir. Yörenin sahip olduğu söz konusu dile ait zenginlik içinde söz varlığının ayrı bir yere ve öneme sahiptir*” (s. III).

¹ Çalışmada *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*'nde yer alan orijinal görseller kullanılmıştır. Görsellere ulaşamamda ve bu yazının ortaya çıkmasında desteklerini esirgemeyen Değerli Hocam Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü'nin ön sözü “Söz uçar yazı kalır; hatırda değil, satırda kalır!..” cümlesiyle başlamakta; devamında dile ait zenginliğin kaybolup gitmemesi için “Kars ve yöresi ağzlarının söz dağarcığının tespit edilip bir araya getirilmesi”nin amaçlandığı vurgulanmaktadır (s. III, IV).

Kars ili ve çevre illerdeki kullanılan sözcük ve sözcük grupları, söyleyiş ve ağız özellikleri çok yakın olduğundan birbirinden keskin çizgilerle ayıramamaktadır. Bundan dolayı yazarlar tarafından sözlüğün isminde “Kars ve Yöresi” ifadesinin kullanılmasının yerinde olacağına kanaat getirilmiştir.

Kitabın ön sözünde de belirtildiği üzere, Kars ili ve yöresi ağzlarına (Kars, Ardahan ve Iğdır ağzlarına) ait söz varlığı, sözlük düzeni içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü çok sayıda fotoğraf, özel tasarlanmış görsel ve grafiklerle zenginleştirilmiştir. *Sözlük*'ün kapak tasarımı, sayfa düzeni, görsel düzeltmeler, mizanpajı, sözlük ve metin düzeltmeleri başta eserin yazarları Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Prof. Dr. Bahadır Güneş olmak üzere *TEKE Akademi* ekibinin yoğun çaba ve gayretleriyle, özenle yapılmıştır.

Eser, yazarın ifadesiyle “her türlü iddiadan uzak bir şekil’de ‘son derece samimi duygular’la,” özenle hazırlanmıştır (s. VI).

Görsel 1: *Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü*'nin Levent Alyap Tarafından Hazırlanan Ön ve Arka Kapağının Görüntüsü

Sözlük; Ön söz, Kısaltmalar Dizini, Çeviri Yazı İşaretleri'nden sonra gelen beş ana bölümden oluşmaktadır:

1. Giriş Bölümü (s. 1-81)

Giriş bölümünde sözlük bölümüne geçmeden önce bölgenin tarihi ve coğrafi özellikleri, bölgedeki ağız gruplarının özellikleri, sözlük hazırlanırken kullanılan kaynaklar ve izlenilen yöntem hakkında okurun bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

1.1. Kars'ın Coğrafi Konumu ve Tarihi Üzerine (s. 3-52)

Bölüm Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz tarafından kaleme alınmıştır. İlk olarak Kars ilinin Türkiye'ye göre konumundan, ilçelerinden, ikliminden bahsedilmiş ve anlatılanlar görsel (harita) ile desteklenmiştir.

Sözlükte verilen Kars ili haritası, Mersin Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Harita Mühendisliği Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Lutfiye Kuşak, Prof. Dr. Murat Yakar vd. tarafından hazırlanmıştır.

Bu bölümde Alyılmaz, Kars ve çevresinin ve konumu itibarıyla stratejik öneme sahip bir bölge olduğunu belirtir. Çünkü Kars “Kafkaslar’la Anadolu coğrafyası arasındaki en önemli geçiş noktalarından birini / Kafkaslar’ın Anadolu’ya giriş kapısını oluşturmaktadır” (s. 7).

Kitapta belirtilen kaynaklarla desteklenerek Kars’ın Türk boy ve topluluklarıyla ilk temasının ve yerleşiminin milattan öncesine kadar dayandığı hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir.

Kars, tarih boyunca stratejik konumu ve önemi sayesinde, önemli bir kontrol noktası olarak görülmüş ancak yine bu sebepten hedef hâline gelmiş ve pek çok kez işgal edilmiştir (s. 16).

Kars ve çevresi 13 Temmuz 1878 tarihinden 3 Mart 1918 tarihinde imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması’na kadar Rusya’nın kontrolünde kaldıktan sonra (...) Kars ve çevresini kurtarmak amacıyla ciddi anlamda mücadeleler verilmiş; Kars’ı Rus işgallerinden kurtarmak için verilen mücadeleler, yapılan savaşlar Anadolu coğrafyasında yaşanan en unutulmaz mücadeleler ve savaşlar arasında yer almıştır. (s. 27)

Rusların Pasinler’e (Erzurum’a) kadar gelip dayanmaları üzerine başlatılan Sarıkamış Harekâtı, ağır kış şartları, yetersiz teçhizat, yanlış taktik ve uygulamalar gibi çeşitli sebeplerden dolayı yenilgiyle sonuçlanmıştır. Ruslar tarafından on binlerce Türk katledilmiş, bir kısmı da tutsak edilmiş; aylarca yürüterek veya yük trenleriyle Gürcistan ve Azerbaycan üzerinden Sibirya bölgesine sürgün etmişlerdir. “Azerbaycan’a getirdikleri tutsakları Hazar Denizi’nin Azerbaycan’a ait bölümünde bulunan Nargin Adası’na (Büyük Zire’ye) götürmüş; açık, susuzluk, salgın hastalıklar ve acımasız doğa şartlarıyla baş başa bırakarak âdeta ölüme terk etmişlerdir” (s. 29). Yazar, adada tutsak edilenlerin büyük bir kısmının şehit olduğunu çok azının Azerbaycan Türklerinin yardımlarıyla kaçıp özgürlüklerine kavuştuklarını belirtmektedir.

Ayrıca yazar bu bölümde Nargin Adası’ndaki eserlerden, Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu’ndan, Ahmed Cevad’dan ve onun Kafkas İslam Ordusu için yazdığı “Çırpınırdın Karadeniz” adıyla bilinen “Karadeniz” şiirinden bahsetmektedir (s. 32-33).

Rusların işgalleri yüzünden şehir harabeye dönmüş; Türk nüfusu azalmış ve bölge Ermenilerin kontrolüne geçmiş; Türkler, Ermeni baskı ve zulümlerine maruz kalmıştır (s. 37). Yaşanılanlara sessiz kalamayan Azerbaycan Türkleri, Bakü’de “Kardeş Kömeyi” (Kardeş Yardımı) adıyla bir yardım faaliyeti başlatmıştır (s. 40).

Kars, Mondros Mütarekesi sonunda İngilizlerin eline geçmiş ve Ermeniler, İngilizlerden aldıkları cesaretle bölgede katliamlar yapmıştır (s. 43-45). Ermeniler, Türklere karşı ihanetlerine; şiddet ve zulümlere rağmen hedeflerine ulaşamamıştır. Kâzım Karabekir Paşa komutasında 30 Ekim 1920 tarihinde Kars halkı son kez düşman işgalinden kurtulmuştur.

Uzun yıllar boyunca işgallere ve zulümlere maruz kalan Kars halkının verdiği özgürlük mücadelelerini çok iyi bilen Mustafa Kemal (Atatürk) de eşi Latife Hanım ve pek çok milletvekili ile birlikte 6 Ekim 1924 tarihinde Kars'ı ziyaret etmiştir (s. 46-48). Bu ziyaret halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır.

Bölümün son sayfalarında Kars'ın ekonomik, politik, demografik, kültürel ve sosyal... açıdan çok yönlü gelişimi anlatılmakta ve şehrin geliştirilebilir yönleri hakkında değerli bilgilere yer verilmektedir.

Görsel 2: Doğu Ekspresi'nin Kars'a Doğru Yol Alışını Betimleyen Bir Tasarımın Görüntüsü
(Tasarım: L. Alyap; Kaynak Foto: <https://www.karstayiz.org/qaleri/fotograf-galerisi/doga#q1-3dogu>; Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 650)

1.2. Kars ve Yöresi Ağız Gruplarının Başlıca Özellikleri (s. 53-59)

Prof. Dr. Bahadır Güneş tarafından kaleme alınan *Kars ve Yöresi Ağız Gruplarının Başlıca Özellikleri* bölümünde ilk olarak ağız biliminden ve Kars ili ağızlarının Türkiye Türkçesi ağızları içindeki yerinden bahsedilmektedir.

Güneş'e göre ağız bilimi "kendilerine özgü ses, yapı ve anlamsal özellikleriyle dil araştırmaları içinde dikkat çekici bir konumda olan ağızları inceleyen bir disiplindir. Ağızların çok sayıda araştırmacı tarafından inceleme konusu olarak tercih edilmesinde dilin eski dönemlerine ait birçok veriyi bünyelerinde bulundurmaları önemli bir etkidir" (s. 55). Türkiye Türkçesi ağızlarının zaman içindeki değişim ve dönüşümlerine rağmen bu etkiler gözlemlenebilir.

Türkiye Türkçesi ağzlarının geneli üzerine yapılan pek çok sınıflandırma olduğunu belirten yazar, bu konuda nitelikli sınıflandırmalar yapan bilim insanlarının isimlerine de yer vermektedir. Yörenin ağız özellikleri verilirken ağzlar hakkında bölge özelinde sınıflandırma yapan araştırmacılardan biri olan Ahmet Bican Ercilasun'un eserlerinden yararlanıldığı belirtilmektedir.

Kars ve yöresine ait ağız grupları eserde belirtilen kaynaklar ışığında, “Kars Yerli Ağzı, Ardahan-Posof Yerli Ağzı, Hanak Türkmenleri Ağzı, Azeri Ağzı, Terekeme Ağzı” olmak üzere beş grupta incelenmektedir.

1.3. Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü Hazırlanırken Yararlanılan Bazı Kaynaklar Hakkında (s. 61-72)

Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Prof. Dr. Bahadır Güneş'in ortak olarak hazırladığı bölümde eser vücuda getirilirken yararlanılan kaynaklar; kitaplar, lisansüstü tezler, lisans / bitirme tezleri, diğer yayınlar ve kaynak şahıslar olarak ayrılmaktadır.

Sözlüğün ön sözünde “Kars ve yöresi ağzlarının söz varlığıyla ilgili bilgi sahibi olurken, veri toplarken, sözlük hazırlanırken belirtilen hususlarla ilgili olarak bugüne kadar yapılan ve ulaşılabilen her kaynak eser”in çalışmanın hazırlanmasına katkı sağladığı ve yol gösterici olduğu belirtilmektedir.

Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü hazırlanırken ilk aşamada Türk Dil Kurumunun *Derleme Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır. Bugün Türkiye Türkçesi ağzlarının söz varlığını bütüncül olarak bir araya getiren en önemli kaynağın *Derleme Sözlüğü* olduğu da eserde vurgulanmaktadır.

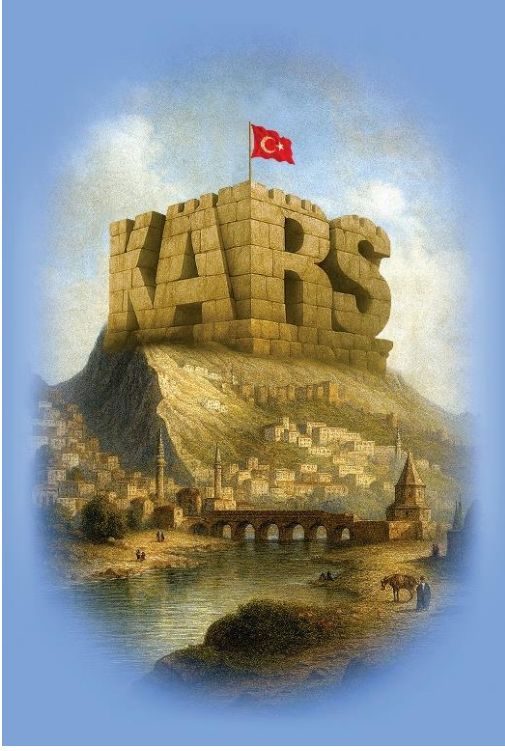
Türk Dil Kurumunun *Derleme Sözlüğü*'nde Kars ili ve yöresiyle ilgili kelimelerin derlenmesinde Kars eşrafından Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nun ve öğrencisi Avukat Mürsel Köse'nin büyük katkıları olmuştur. Av. Mürsel Köse, Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nun etkisiyle derleme çalışmalarına başlamıştır. Alyılmaz; Köse ve Kırzioğlu ile ilişkilerini, Kırzioğlu'nun Kars ili ve ağzları ile ilgili yapılan bu çalışmaya nasıl öncülük ettiğini kitabın ön sözünde şu şekilde ifade etmektedir:

Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ile *Derleme Sözlüğü*'ne büyük katkı sağlayan Merhum Avukat Mürsel Köse arasında akrabalık bağı, Merhum Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu ile de dostluk bulunmaktadır. Kırzioğlu, (daha önce de birkaç kez söylediği gibi) Ankara'da Türk Dil Kurumunda yapılan uluslararası bir sempozyumda karşılaştığı Alyılmaz'a “*Kars ili ağzlarını çok yönlü olarak araştırıp incelemesini, Kars ili ağzlarının sözlüğünü hazırlamasını; bunun hem bilim dünyasına hem de Kars'a büyük hizmet olacağını*” söyler. (s. IV)

Kırzioğlu ve Köse ile hemşehri ve aile dostu olan Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz da bu büyük değerlerin gayret ve öğütlerini hiçbir zaman unutmamış, Kars ili ağzlarının söz varlığının tespiti ve sözlüğünün oluşturulmasının önemini daima dile getirmiş, öğrencilerine ve mesai arkadaşlarına da hatırlatmıştır. Alyılmaz, Kars ili ağzlarının sözlüğüyle ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığını görünce de öğrencisi, hemşehrisi, meslektaşı ve yol arkadaşı olan Prof. Dr. Bahadır Güneş'le “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü”nü hazırlama yolunu seçmiştir.” (s. V)

Ayrıca 1980'li yılların sonundan itibaren Cengiz Alyılmaz ve Semra Alyılmaz'ın Kars ve çevresinde yaptıkları (henüz yayımlanmamış) derleme çalışmaları, sözlüğün temelini oluşturmaktadır.

Görsel 3: Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü'nün Ön İç Kapağı (Tasarım: L. Alyap)

Görsel 4: Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü'nün Arka İç Kapağı (Tasarım: L. Alyap)

1.4. Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü Hazırlanırken İzlenen Yöntem (s. 73-81)

Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü belli bir sistem ve plan takip edilerek son derece titizlikle kaleme alınmıştır. On dokuz maddeden oluşan bu bölüm, leksikografî, ağız bilimi ve derleme faaliyetleriyle ilgilenen araştırmacılara rehberlik edecek bir yol haritası niteliğindedir. Kitaptaki maddelerden bir kısmı şu şekildedir:

- “Sözlük alfabetik olarak hazırlanmış; ilgili harfle başlayan kelimeleri göstermek için söz konusu harfe sayfa başında büyük puntoyla sayfanın üst kısmında yer verilmiştir:

A

a I: “Ay, ey, hey” anlamında kullanılan seslenme sözü.

a balam: “Ey çocuğum, hey yavrum” anlamında kullanılan seslenme sözü.

a gede: bk. a balam.

a ğız: “Ay kız, hey kız” anlamında kullanılan seslenme sözü.

ağz: bk. a ğız:

B

ba: Şaşma, şaşırma, hayret, korku, pişmanlık, beğenmeme, itiraz, öfke, acıma bildiren ünlem.

bā: bk. ba.

bab I: (Ar. *bāb*) Kapı.

bab II: Kısım, bölüm.

• Madde başı veya alt madde başı durumundaki kavram işaretleri (sözcükler ve sözcük grupları) kalın karakterlerle yazılmıştır:

abır: Namus, şeref, haysiyet; kılık, kıyafet, biçim.

ğabırğa: (*Moğ. kabu'rga*) Kaburga, ege kemiklerinin oluşturduğu kafes.

ğabırğası ğalın I: Anlayışsız, görgüsüz, kaba.

ğabırğası ğalın II: Ahmak, aptal.

• Madde başı kelimeler ve alt madde başları küçük harflerle başlamaktadır. Büyük harfler, özel isimlerin yazılışında ve açıklamaların ilk kelimesinin başında kullanılmıştır:

aranı turanı gez-: İran'ı Turan'ı gez-; her yeri gez-.

• Yabancı kökenli kelimelerin asli şekilleri -tespit edilebildiği kadarıyla- ilgili kelimelerin yanında iki nokta (:) işaretinden sonra parantez içinde, italik olarak (varsa çeviri yazı işaretleriyle birlikte) hangi dile ait olduğu da yazılarak belirtilmiştir:

anğariya: (*Rum. anga'rya*) Angarya, ücretsiz ve isteksiz yaptırılan iş.

arah: (*Ar. 'arak*) İçki, rakı.

defder: (*Ar. defter*) Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.

farmason: (*Fr. franc + maçon*) Mason; dinsiz, imansız, inançsız (kimse).

• Yabancı kökenli kelimelerin asli şekilleri yazılırken ilgili kelime aynı dile ait birleşik bir kelime ise iki kelime arasına (+) işareti; yabancı kelimedenden sonra bir ek geliyorsa (+) işareti; farklı iki dile ait kelimenin birleşmesiyle oluşan bir kelimeyse yine (+) işareti kullanılmıştır:

barhāna: (*Far. bār + hāne*) Dağ evi.

ziyankār: (*Far. ziyān + kār*) Sürekli zarar veren veya zarar vermeyi huy edinmiş olan, zararlı.

bade-i serser: (*Far. bād + Ar. şarşar*) Sarsar rüzgârı, çok şiddetli rüzgâr.

• Yabancı kökenli kelimelerin orijinal biçimleri parantez içinde belirtilmiş olup ilgili kelimenin alfabetik sıralamaya göre sonraki sayfalarda açıklanan şeklinde, kelimenin ilk hâline gönderimde bulunulmuştur:

aşîkar: (*Far. āşikār*) Apaçık, açık, belli.

aşkar: bk. aşîkar.

• Türkçe kökenli kelimeler için ayrıca Türkçe olduğunu belirten bir kısaltma kullanılmamıştır:

aralıh: İki tarla arası, ekin arası.

(...)

• Madde başı kelimelerin açıklamalarında çift tırnak (“ ”) işareti içinde belirtilen ifadeler eğik olarak yazılmıştır:

ey II: “*Yeter, tamam, kâfi*” anlamlarında kullanılan bir ünlem.

ğubani: “*Kurban olduğum, kurbanı olduğum*” anlamlarında kullanılan sözcük.

şabbır şubbur: Şapır şapır, şapır şupur; öperken veya yemek yerken çıkarılan “*şap şup*” sesleri.” (s. 75-81)

“Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü”nde yer verilen kavram işaretlerinin (madde başları ve alt madde başlarının) tespiti ve yazılışlarında her seviyeden okuyucu / hedef kitle göz önünde bulundurulmuş; bunların bitişik veya ayrı yazılışlarında ilgili sözcük grubunun taranan kaynaklardaki şekilleri esas alınmıştır” (s. V).

2. Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü (s. 83-624)

Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Prof. Dr. Bahadır Güneş tarafından ortaklaşa yazılan *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* bölümü çalışmanın esasını oluşturmaktadır. “Farklı kaynaklardan / alan yazınından ve yapılan derlemelerden / alan araştırmalarından elde edilen kavram işaretleri (sözcükler ve sözcük grupları) alfabetik sıra içinde anlamlarıyla birlikte dikkatlere sunulmuştur” (s. III). Bölüm 541 sayfadan oluşmakta, her sayfada ikişer sütun bulunmaktadır.

Görsel 5: Kars'ın Selim İlçesindeki Bir Halıyla İlgili Tasarımın Görüntüsü, *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*'nün Arka Kapağında Kullanılan Tasarım (Tasarım: L. Alyap; Kaynak Foto: C. Alyılmaz; Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 422)

Yazarların eserin ön sözünde belirttiği üzere *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*'nde yer alan kavram işaretlerinin anlamları verilirken esas itibarıyla ilgili söz varlığının Kars ve yöresi ağızlarındaki kullanımları ve anlamları göz önünde bulundurulmuştur.

Bu kavram işaretlerinin Türkiye Türkçesi ve ağızlarındaki kelimelerin anlamlarıyla aynı veya benzer olanların anlamları verilirken de “hedef kitle arasında bir standart oluşturmak adına” Türk Dil Kurumu tarafından elektronik ortamda yayımlanan sözlüklerden (Güncel Türkçe Sözlük, Türkçe Sözlük, Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü) yararlanılmıştır (s. V-VI).

3. Sonuç ve Öneriler (s. 625-631)

Kitabın *Sonuç ve Öneriler* bölümünde Kars ve yöresi ağızlarından tespit edilen kavram işaretleri ile ilgili çıkarımlara, sayısal verilere yer verilmektedir.

Kars ve yöresi ağızlarında 19.367'si isim; 8.765'i fiillerden oluşmak üzere toplam 28.132 kavram işaretinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca *Sözlük*'te 19.820 üst madde başı, 8.312 alt madde başı bulunmaktadır.

Kars ve yöresi ağızlarında oldukça fazla yabancı kökenli / alıntı sözcük de bulunmaktadır. Söz konusu sözcükler madde başlarında hangi dillerden geçtikleri ve özgün şekilleri de yanlarında belirtilerek gösterilmiştir.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nde yer alan yabancı kökenli sözcüklere yönelik yapılan incelemede "*Sözlük*"te 3.266 yabancı kökenli sözcük / sözcük grubunun yer aldığı belirlenmiştir. Yabancı kökenli kavram işaretlerinin "*Sözlük*"te yer alan madde başlarının tamamına olan oranı ise %11,6'dır. (s. 628)

Sözlük'te yabancı kökenli ne kadar sözcük bulunduğu detaylı bir şekilde analiz edilmiştir: Arapça 1869, Farsça 835, Fransızca 158, Karma yabancı kökenli sözcükler 147, Rusça 90, İtalyanca 61, Rumca 35, Ermenice 21, İngilizce 12, Gürcüce 10, Moğolca 6, Almanca 4, Bulgarca 4, Macarca 4, Yunanca 4, İspanyolca 2, Sırpça 2, İsveççe 1, Soğdca 1 olmak üzere 18 farklı dilden alıntı / yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır.

Üst madde ve alt madde başlarındaki alıntı / yabancı kökenli sözcükler ayrı ayrı sınıflandırılmış. Üst madde başlarında 3158, alt madde başlarında 108 yabancı kökenli kavram işareti bulunduğu tespit edilmiştir. "Bu tespit yapılırken yapısında yabancı bir dilden öge barındıran sözcükler yabancı kökenli olarak değerlendirilmiştir" (s. 629).

Türkçe veya yabancı kavram işaretlerinin birleşmesiyle oluşan kavram işaretleri:

dilavar II: (T. *dil* + Far. *āver*) söz ustası, avukat gibi konuşan kimse.

dilbaz: (T. *dil* + Far. *bāz*) Güzel konuşan kimse, konuşkan kimse.

dilbent: (T. *dil* + Far. *bend*) Tercüman, çevirmen (s. 206).

İki farklı yabancı dilden oluşan karma yabancı kökenli sözcükler:

divanḥana: (Ar. *divān* + Far. *ḥāne*) Mahkeme (s. 210).

elimdar: (Ar. *ilm* + Far. *dār*) Bilgi sahibi, bilgin (s. 232).

iramdar: (Ar. *remil* + Far. *dār*) Remilci, falcı (s. 372).

Kars ve yöresi ağızlarından derlenen kavram işaretlerinde bakıldığında, Arapça 1869 kavram işaretiyle yörenin ağızlarında en çok etkili olan dil iken İsveççe ve Soğdca birer kavram işaretiyle yörenin ağızlarında en az etkili olan dillerdir.

Bölümün sonuna doğru yapılan çalışmadan yola çıkılarak alanda yapılması gereken ve eksikliği tespit edilen çalışmalar sıralanmaktadır:

...konunun uzmanlarıyla bir araya gelip bu sözlüğün nicelik ve niteliğinin artırılması için ekipler oluşturulmalı; Kars ve yöresiyle ilgili farklı konularda da bilimsel - akademik projeler gerçekleştirilmeli; bu bağlamda "Kars ve Yöresi Ağızları Örneklemeli ve Açıklamalı Ansiklopedik Sözlüğü", "Kars ve Yöresi Ağızları Tematik Sözlüğü", Kars ve Yöresi Ağızları Köken Bilgisi Sözlüğü", "Kars ve Yöresi Ağızları Alıntılar Sözlüğü", "Kars ve Yöresi Ağızları Düz ve Ters Dizimi

Sözlüğü”, “Kars ve Yöresi Ağzıları Özel Adlar Sözlüğü”, “Kars ve Yöresi Ağzıları Halk Bilimi Terimleri Sözlüğü”, “Kars ve Yöresi Ağzıları Tarihî ve Kültürel Atlası” da mutlaka hazırlanmalıdır. (s. 631)

4. Bibliyografya (s. 633-649)

Sözlük’ün dördüncü bölümü 16 sayfalık geniş ve kapsamlı son derece kıymetli bir bibliyografyadan oluşmaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından elektronik ortamda yayımlanan “sözlüklerin yanında bir kısmına çalışmanın *Kars ve Yöresi Ağzılarıyla İlgili Sözlük Hazırlanırken Yararlanılan Bazı Kaynaklar Hakkında* başlıklı bölümde, tamamına ise çalışmanın *Bibliyografya* bölümünde yer verilen konuyla ilgili diğer kaynak eserler de söz varlığının tespitinde ve anlamlandırılmasında önemli rol oynamıştır” (s. VI).

Kars ili ve yöresi ağzılarıyla ilgili bugüne kadar yapılan gerek dil bilimsel inceleme gerekse söz varlığı çalışmalarının ulaşılabilen bütün yayınlarından (kitap, kitap bölümü, tez, makale, bildiri vd.) yararlanmaya çalışılmış; doğrudan ve dolaylı olarak faydalanılan (ileride yapılacak çalışmalara da kılavuzluk edecek olan) yayınlara *Bibliyografya* bölümünde yer verilmiştir (s. 630).

5. Kars ve Yöresi Ağzıları Sözlüğü’nü Hazırlayanların Öz Geçmişleri (s. 651-657)

Bölümde *Kars ve Yöresi Ağzıları Sözlüğü*’nün yazarlarının öz geçmişlerine yer verilmiştir:

- Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz² (s. 652-655)

Bilim insanlarının ifadesiyle “Türk Dünyası’nın Evliya Çelebisi”, kendi tabiriyle “Mezarlıkların terbiye ettiği adam” Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz 12 Ağustos 1964 tarihinde (resmî olarak 11.04.1966’da) Kars’ta dünyaya gelmiştir.

Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz, Türkoloji’ye ömrünü adanmış; Türk dünyası sevdalı bir bilim insanı olarak 35 yılı aşkın bir süreden beri Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu (Tuva, Hakasya, Dağlık Altay), Moğolistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Hindistan, İran, Arabistan, Kosova, Makedonya... bölgelerde çeşitli proje ve bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir.

Cengiz Alyılmaz, 2012 yılında *Uluslararası TEKE (Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim) Dergisi*’ni sonraki yıllarda ise *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*’ni, *BÜRKÜT Türk Dünyası Dergisi*’ni ve *BEZGEK Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi*’ni *TEKE Akademi* mensubu arkadaşlarıyla birlikte bilim dünyasının istifadesine sunmuştur.

Alyılmaz, 2013 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyesi olarak seçildi. Türk Dil Kurumunda Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu’nun ve Türkçenin Öğretimi Bilim ve

Görsel 6: Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz
(Kaynak: Bursa Uludağ Üniversitesi Arşivi; Düzenleme: L. Alyap; Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 652)

² Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz’ın öz geçmişi Doç. Dr. İsmail Çoban tarafından hazırlanmış, Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz’ın katkıları ve güncellemeleriyle birlikte Edanur Ayar tarafından tekrar düzenlenmiştir. Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz’ın detaylı öz geçmişi için bk. (Çoban, 2016, s. 683-691; Ayar, 2024, 217-222).

Uygulama Kolu'nun kurulmasına öncülük etmiş; tüzüğünü ve çalışma prensiplerini hazırladığı Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanlığına getirilmiştir. Yaklaşık 10 yıl başarılı bir şekilde görev yaptığı Türk Dili Kurumundaki bütün görevlerinden 2022 yılında ayrılmak zorunda kalmıştır.

Türk dünyası ve yazıt bilimi ile ilgili ciddi bir arşivin ve kütüphanenin sahibi olan Alyılmaz'ın 45 kitabı, yurt içi ve yurt dışında yayımlanmış 154 makalesi, Türk lehçe ve şivelerinden 7 çevirisi, 110 bildirisi ile 90 radyo ve televizyon konuşması bulunmaktadır.

Cengiz Alyılmaz, Türk diline, Türk kültür ve medeniyetinin anlaşılmasına, zenginliğinin ortaya çıkarılmasına önemli katkılarından dolayı çalışmalarının nişanesi olarak yurt içinde ve yurt dışında 26 önemli ödüle layık görülmüştür.

Alyılmaz, uzun yıllar görev aldığı Atatürk Üniversitesinden sonra 2018'ten beri Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı'nda görevini sürdürmekte, akademik çalışmalarına devam etmektedir.

• *Prof. Dr. Bahadır Güneş*³ (s. 656-657)

Prof. Dr. Bahadır Güneş, 10 Şubat 1984 tarihinde Ardahan'ın Çıldır ilçesine bağlı Âşık Şenlik kasabasında (şu anda üç mahalle hâlinde Çıldır ilçesine bağlı) dünyaya gelmiştir.

Bahadır Güneş, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda lisansüstü eğitimine başlamıştır.

27 Kasım 2007'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atanan Güneş, 2010 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi bünyesindeki Fen ve Edebiyat fakültelerinin ayrılması sonucu bu görevini Edebiyat Fakültesinde sürdürmüştür.

Temmuz 2009'da *Belagat Ekseninde Retorik / Dil Bilimi Terimleri* adlı teziyle yüksek lisansını; Şubat 2013'te *Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)* adlı teziyle doktora eğitimini tamamlayan Güneş, doktora öğrenimi sırasında bir süre Gürcistan'daki Karapapak / Terekeme Türklerinin yaşadıkları bölgelerde (Borçalı, Karayazı, Tiflis..) bilimsel araştırma ve incelemeler yapmıştır.

Çıldır Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük), *Abdurrahman Süreyyâ-Ta'likât-ı Belâgat-ı Osmâniyye*, *Aslan Kosalı'nın Şiirleri* adlı kitaplarının yanında, alanıyla ilgili makale ve bildirileri de bulunan Güneş, 2023'te Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Asli Üyeliğine seçilmiştir.

Görsel 7: Prof. Dr. Bahadır Güneş
(Kaynak: Karadeniz Teknik Üniversitesi Arşivi; Düzenleme: L. Alyap; Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 656)

³ Prof. Dr. Bahadır Güneş'in detaylı öz geçmişi için bk. <https://www.seranderyayinevi.com/yazarlar/bahadir-gunes/>

Prof. Dr. Bahadır Güneş, 2013 tarihinden beri Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

- *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün Yayımlanmasında Emeği Geçenler*

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün editörlüğünü Prof. Dr. Semra Alyılmaz ve Doç. Dr. İsmail Çoban; dizgisini Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ve Doç. Dr. İsmail Çoban; düzeltilerini Doç. Dr. İsmail Çoban, Ümmü Gülsüm Suyer ve Edanur Ayar; kapak tasarımını, illüstrasyonlarını ve kapak resimlerini / çizimlerini Levent Alyap; grafik tasarımını ve görsel ayarlamalarını Öğr. Gör. Mehmet Fatih Kılıç yapmıştır.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün baskı ve cilt işlemleri merkezi Bursa'da bulunan Stüdyo Star Ajans Ltd. Şirketi tarafından titizlikle yapılmıştır.

- *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'ndeki Görseller Hakkında*

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün ilgi çeken ve üzerine mutlaka durulması gereken özelliklerinden biri de *Sözlük'te* kullanılan görsellerdir. Eser, 80 özgün görseli bünyesinde barındırmaktadır. Kullanılan fotoğrafların çoğu Cengiz Alyılmaz tarafından bizzat çekilmiş; farklı kaynaklardan ve kişilerden (Y. Yıldırım Öztürkkan, Şevket Kaan Gündoğdu, Hasan Çakır, M. H. Zengin vd) temin edilen görseller de Görsel Sanatlar Uzmanı Levent Alyap ve Öğr. Gör. M. Fatih KILIÇ tarafından tekrar düzenlenerek eserde kullanılmıştır.

Görsel 8⁴: Anı'da Yapılan Kazıda Ortaya Çıkarılan, Kars Müzesinde Sergilenen Selçuklu Dönemi'ne Ait Betimlemeli Bir Taş Eserden Hareketle Levent Alyap Tarafından Yapılan Tasarımın Görüntüsü (Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 2)

⁴ Görsel 8'e sayfa tasarımında üst görsel olarak, maddelerin ilk sayfasında, kitabın bazı bölümlerinin giriş sayfasında yer verilmiştir. Dolayısıyla *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nde* en çok kullanılan görseldir.

Bazı görseller ise Levent Alyap⁵ ve Mehmet Fatih Kılıç⁶ tarafından *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* için özel olarak hazırlanmış; sayfa tasarımı, düzeni ve diğer görsel iyileştirmeler, düzenlemeler titizlikle yapılmıştır. Bu tasarımların her biri birbirinden özel ve özgün çalışmalardır. Hatta pek çoğu Kars’la ilgili tablo, biblo, broş, kolye... olarak üç boyutlu üretilebilecek niteliktedir.

Görsel 9⁷: Anı’da Yapılan Kazıda Ortaya Çıkarılan, Kars Müzesinde Sergilenen Selçuklu Dönemi’ne Ait Betimlemeli Bir Taş Eserden Hareketle Levent Alyap Tarafından Yapılan Tasarımın Görüntüsü (Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. II)

Görsel bir öge, çoğunlukla yazılı bir metne göre daha etkilidir. Çünkü fotoğraflar, çizimler, illüstrasyonlar ve diğer görsel tasarımlar kişinin bilgi ve birikimine göre çeşitli çağrışımlar uyandırır ve anlatılmak istenen konunun zihinde somutlaştırılmasını sağlar. Böylece anlatılanı destekleyerek kalıcılığı artırır. *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*’ndeki görseller bu bilinçle seçilmiş; eserin farklı zekâ türlerine hitap etmesi amaçlanmıştır.

⁵ Görsel Sanatlar Uzmanı Levent Alyap, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinde öğrenim görürken 1995 yılında Cengiz Alyılmaz’ın verdiği bir konferansa katılmış ve Cengiz Alyılmaz ile tanışma fırsatı bulmuştur. Kendisi bu tanışmayı “çalışma hayatının dönüm noktası” olarak ifade etmektedir. İlk zamanlarından beri Teke Akademi ile birlikte çalışmakta; Türk kültür ve tarihini yansıtan çeşitli tasarımlar, logo ve illüstrasyonlar yapmaktadır. Çalışmaları geniş yankı uyandırmış ve Valeh Hacılar Uluslararası Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı tarafından “Türk Dünyası Hizmet Ödülü”ne layık görülmüştür. Alyap, tasarımlarını “yorumun belgeseli” olarak nitelendirmektedir (Çoban, 2012, s. 87). Çalışmaları Alyılmaz (2021) tarafından “(Kök)türk / Türk yazısıyla ilgili fontlar; (Kök)türk / harfli yazıtlarla ilgili modellemeler; kitaplar ve dergiler için hazırlanmış illüstrasyonlar; Türk kültür ve uygarlığına, Türk sanatına, Türk tarihine, Türk diline, Türk yaşayış ve inanışına ait değerlerle ilgili tasarımlar; logolar ve amblemler” olarak gruplandırılmıştır (Alyılmaz, 2021, s. 141).

⁶ Grafik tasarımı ve görsel tasarım uzmanı Mehmet Fatih Kılıç, ulusal ve uluslararası çok sayıda sergiye katılmış; özgün afiş, logo, kapak tasarımları...ile son derece yetkin bir sanatçıdır. 2016 yılından beri Bitlis Eren Üniversitesi Ahlat Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümünde dersler vermekte ve sanatsal çalışmalarına devam etmektedir. Tasarımlarının bir kısmını “Kreatif Fikirler” adını verdiği kişisel blog sayfasında paylaşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://mehmetfatihkiliç.blogspot.com/> Teke Akademi Yayınları; Teke, Bürküt, Bugu, Bezgek... dergileri için özel tasarımlar yapmaktadır. Kılıç’a değerli çalışmalarının sonucunda Valeh Hacılar Uluslararası Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı tarafından “Türk Dünyası Hizmet Ödülü” verilmiştir.

⁷ Görsel 9 düzenlenerek kitaptaki bazı bölümlerin giriş sayfasında da kullanılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Dil ve kültür açısından çok zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Türkler, Asya'dan Anadolu'ya, Avrupa'ya kadar yayılarak farklı uygarlıklarla etkileşime girmiş onlardan hem etkilemiş hem de onları etkilenmiştir. Bu etkileşimler devletlerin kültürünü, tarihini, dinini, dilini... şekillendirerek bugünkü hâline getirmiştir.

Dil, sürekli gelişen, değişen canlı bir varlıktır. Aynı zamanda dil, geçmişle bugünü bağlayan bir köprü görevindedir. Dolayısıyla bu değişime karşı dilin geçmişten günümüze taşıdığı köklü mirasının, değerlerinin, bünyesinde barındırdığı ağızların söz varlığının korunması, sahip çıkılması gerekmektedir.

“Tarihsel süreçte kendisine Anadolu sahasında yaygın kullanım alanı bulan ve bu coğrafyada ölçünlü hâle gelen Türkiye Türkçesi, lehçeleri ve ağızları bakımından dünyanın en zengin dilleri arasında yer almaktadır” (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2018, s. 10). Türk dilinin zenginliği olan ağızların korunması, yitirilmemesi için gerekli önlemler alınmalı, ülkenin her yöresinde ciddi çalışmalar yürütülmelidir. *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*, bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla ortaya konmuş, alanda çalışacak bilim insanları için kılavuz niteliği taşıyan bir eserdir.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü, bir sözlükten çok daha fazlasıdır. Bölgenin tarihi, coğrafi özellikleri, ağız özelliklerinin yanında son derece kapsamlı bir bibliyografya ve sözlük hazırlanırken izlenen yöntemler okuyucuya sunulmaktadır.

“Kars ili ve yöresi ağızlarıyla ilgili gerek dil bilimsel inceleme gerekse söz varlığı çalışmalarının ulaşılabilen bütün yayınlarından yararlanmaya çalışılmış; doğrudan ve dolaylı olarak faydalanan (ileride yapılacak çalışmalara da kılavuzluk edecek olan) yayınlara “Bibliyografya” listesinde yer verilmiştir” (s. 630).

Sözlükteki her kavram işareti tek tek incelenmiş, madde başları, üst madde başları ve alt madde başları olarak özenle ayrılmıştır. “Tespit edilen kavram işaretleri alfabetik sırayla anlamlarıyla birlikte dikkatlere sunulmuştur” (s. 627).

Eserin *Sonuç ve Öneriler* bölümü sayısal verilerle desteklenmiştir. Daha önce belirtildiği üzere *Sözlük*'te 19.367'si isim; 8.765'i fiil toplam 28.132 kavram işareti bulunmaktadır.

Yabancı kökenli sözcükler detaylı bir şekilde analiz edilmiş; kavram işaretlerinin hangi kaynak dilden geçtiği ve geçiş sıklığı değerlendirilmiştir.

Eser, bölgenin tarihini ve kültürel zenginliğini yansıtan 80 özgün görsel içermekte; VIII+658 sayfadan oluşmaktadır.

Yazarların da belirttiği gibi “*Hiçbir sözlük tamamlanmış değildir!..*” eksik ve hatalar elbette ki olacaktır. Ayrıca “*çalışmada, Kars ili ve yöresi ağızlarına ait söz varlığının tamamının ortaya konulduğu iddia edilemez*” (s. VI, 630). Sözlüğün okuyucuların eleştirisi, tespit ve önerileri göz önüne alınarak güncelleneceği belirtilmiştir.

TEKE Akademi tarafından yayımlanan *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü*, “herhangi bir kurumdan, kuruluşan veya kişiden maddi destek almadan” yazarların tamamen kendi imkânlarıyla basılmıştır (s. VI).

Bu bağlamda yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gerek Kars ve yöresi ağızlarında gerek diğer bölgelerin ağızlarında yapılacak derleme faaliyetleri, projeler desteklenmeli; bilim insanları teşvik edilmelidir.

Ağızlardaki söz varlığının tespit edilmesi için ekipler kurulmalı, araştırmacılar maddi ve manevi olarak desteklenmelidir. Alandan toplanan veriler titizlikle işlenmeli; bildiri, makale kitap olarak yayımlanmalıdır. Yayımlanan eserler (başta üniversiteler olmak üzere) ilgili kurum ve kuruluşların bilim, kültür ve sanat faaliyetleri kapsamında tanıtılmalı; yazarlar davet edilerek konferanslar düzenlenmelidir.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü bu konuda yapılacak bilimsel ve akademik faaliyetler için yol gösterici olacaktır. Ulaşılabilecek yeni veriler, bu araştırmanın nicelik ve niteliğinin artırılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2021). Görsel sanatlar uzmanı ve illüstratör Levent Alyap'ın hazırladığı bazı logolar üzerine. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 129-161. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.51>
- Alyılmaz, C. ve Güneş, B. (2025). *Kars ve yöresi ağızları sözlüğü*. Bursa: TEKE Akademi Yayınları. <https://www.tekedernegi.org>
- Alyılmaz, S. ve Alyılmaz, C. (2018). Ağız bilimi çalışmalarının Türkçe öğretimi açısından önemi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (45), 7-38. DOI: 10.24155/tdk.2018.55
- Ayar, E. (2024). Bilge Tonyukuk Yazıtları'nın yeni baskısı üzerine. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 3(2), 212-234. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut49>
- Çoban, İ. (2012). Görsel sanatlar uzmanı Levent Alyap ile söyleşi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(1), 81-98. <https://doi.org/10.7884/teke.11>
- Çoban, İ. (2016). Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'ın öz geçmişi. "*Gobu*"stan'ın Gizemi Kıpçaklar'a Giden Yol içinde (s. 683-691). Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- <https://mehmetfatihkilic.blogspot.com/>
- <https://www.karstayiz.org/galeri/fotograf-galerisi/doga#g1-3dogu>
- <https://www.seranderyayinevi.com/yazarlar/bahadir-gunes/>

